

In med one manjvredne bastarde Goldonijeve Muze spada vsekakor tudi melodrama, ki jo je leta 1769. predstavljala (ali vsaj imela predstavljati) v Ljubljani Bustellijeva družba. Nje malo originalna vsebina je ta-le: Menichino in Sandrina, fant in dekle s kmetov v okolici knežjega gradu, sta si vdana v odkriti in iskreni ljubezni, ki jo pa kali Sandrinino hrepenenje po lažjem, sijajnejšem življenju in Menichinovo nagnenje k ljubosumnosti. Knez Rinaldo, ki je zaročen s knežnjo Clarice, je skrivaj zaljubljen v Sandrino in jo skuša pridobiti z darili in obljubami veselega razkošnega življenja na gradu, pri čemer služi kot posrednik obligatni dvornik; pomaga pa knežjemu zaljubljenju tudi Tancia, drugo kmečko dekle, ki sicer pozna zvesto ljubezen svojega Berta in je ž njim že napol v besedi, a sama ljubi Menichina in zato želi odstraniti Sandrino. (Tako postane veriga znane pastirske «ljubezni v krogu» tem popolnejša: Berto je vdan Tanci, a ona Menichinu, ta pa Sandrini; z druge strani ljubi Clarice Rinalda, ki bi imel rajši Sandrino, ta pa je v srcu zvesta Menichinu.) Želja, Menichina kaznovati in ozdraviti ljubosumnosti, še bolj pa Rinaldovi obeti, da bo živela na gradu v obilju kot dvorska gospodična, pripravijo Sandrino do tega, da sprejme knezovo vabilo in se poda na grad, ne da bi s tem nameravala postati nezvesta svojemu Menichinu. Ljubosumna pozornost Claricina pa povzroči, da mora Rinaldo pustiti zaeno na dvor tudi Menichina. Tam se izkažeta Sandrina in Menichino v svoji iskreni zvestobi: fant odkloni vzlic ogorčenosti nad domnevno nestalnostjo Sandrinino ljubezen Tance, dekle pa kljub vsemu naivnemu veselju nad razkošjem odkrito pove knezu, da ljubi le Menichina. Ko se še Clarice, ki je slučajno odkrila Rinaldovo nezvestobo, zavzame za spravo in osvoboditev Menichina in Sandrine, je «konflikt» v glavnem rešen. Potrebno pa je tretje dejanje, in to je izpolnjeno z nerodno spletko, ki naj služi v to, da se Menichino uveri o Sandrinini zvestobi, zlasti pa, da Rinaldo spozna vrednost stanovitne ljubezni in se vrne h Clarici.

To neznatno dejanje je natrpano in do primerne dolžine raztegnjeno s slavospevi dvorskemu sijaju, z modrovanjem o lepoti skromnega življenja na deželi, z izlivi ljubezni in strahu, kar vse daje snov arijam, duetom in pevskim ansamblom; kajti tudi zbor nastopa. A kakor je fabula šibka ter površno koncipirana in izvedena, tako so tudi oni reflektivni in sentimentalni vložki nepomembni in neoriginalni. Še najboljši, ker najbolj jasen in po situaciji nujen, je izrek, s katerim si pomaga knez iz zadrege, ko zaročenka odkrije njegovo nezvestobo. Lahko si na sliki izmisliš ljubimce in ljubimke, ki čutijo vedno isto ljubezen; toda resnični moški in ženske so izpremenljivi, dokler živé: obožujejo se in se zapuščajo — ni pravila ne zakona, ki bi sodil srcu. — Tudi dolga a nepotrebna epizoda v II. dejanju, ko na gradu promovirajo po dvorsko nališpanega Menichina v «viteza od zóba», je brez soli. Sploh je v celi stvarci bore malo humorja. — Vseskozi šablonski so tudi značaji; komaj kje najdeš nakazano originalno potezo.

In kar je pri lahkem blagu te vrste posebno neugodno: verzi so neokretni, jezik pohleven in slab, sem in tja izražanje celo sirovo. Sicer pa velja za Goldonija vobče, da mu verz slabo teče, in da mu literarna toskanščina dela težave. — Njegova prava moč se kaže v komediji, kjer s prodirno bistrovidnostjo slika resnične ljudi v resničnih odnošajih; zlasti v dialektični komediji, kjer njegov realizem dobiva najadekvatnejšo obliko. St. Škerlj.

Ljudska univerza v Mariboru in «Zamišljeni pogledi na naše kulturno življenje» A. Lajovica. Gospod Anton Lajovic je posvetil v tretji številki

«Ljubljanskega Zvona» posebno pozornost Ljudski univerzi v Mariboru. Kot njen večletni predsednik se prvi zavedam odgovornosti za storjeno delo in naj mi bo dovoljeno, da v zvezi z omenjeno razpravo A. Lajovica pojasnim naše delovanje. Pisec je pohvalil našo agilnost, vendar pa se ni dalje pečal s to pozitivno stranjo, ker se mu je zdela važnejša neka negativna, škodljiva stran našega dela, ki utegne po njegovem mnenju motiti nacionalno-kulturni razvoj našega naroda. Zmota vidi predvsem v tem, da uporablja naša institucija — čeprav zelo redko — nemški jezik in nemške kulturne sotrudnike, s čimer vzdržuje stare stike z nam škodljivo nemško kulturo.

Reči moram, da je njegovo razpravo narekoval duh resnicoljubja in za narodov napredek vnetega srca. Tako sem jaz sprejel njegove besede in prosim, da se tudi mojim vrsticam prizna, da izvirajo iz istega dobrega hotenja. A. Lajovic pravi, da bi rajši dopustil, da so njegova kritična premišljanja zmotna, kakor pa da bi obtežil zanosno in poleta polno delo Ljudske univerze. Prav tako trdim jaz, da bi takoj ustavili svoje delovanje, če bi spoznali, da ne koristi našemu narodu ali mu celo škoduje.

Glede ideološke strani izvajanj A. Lajovica bi imel razne pomisleke. Pisec sklepa, da je šele francoska revolucija povzročila individualizacijo posameznika, svetovna revolucija pa razvoj individualizma narodov. Meni se zdi to kavzalno pojmovanje zgrešeno in bi dejal, da je baš narobe pravilno. Stoletja pred francosko revolucijo so stala v znamenju epohalnega razvoja naravoslovnih ved. Stare dogme so se rušile, kriticizem je vedno smeleje razkrajal filozofične in religiozne ideje, naposled pa je skrhal tudi zgradbo državnega absolutizma. Človeški razum se je proglasil za absolutnega gospodarja nad zemeljskim in nadzemeljskim, človeška osebnost za enako in enakopravno. Ta razvoj se je osredotočil v vulkanski eksploziji francoske revolucije. Torej sta povzročila individualistično duševno stanje naravoslovje in novo gospodarstvo, ni pa individualizem razvil znanstvenega in gospodarskega preokreta. Francoska revolucija je dala samo širši razmah individualističnemu stremljenju in tako so prišli do samozavesti tudi razni narodi, ki so se zbog tega ostro opredeljevali drug proti drugemu. V mojih očeh je narodnostno gibanje končni rezultat individualističnega pokreta prejšnjih stoletij. Nanj pa je neposredno vplival Napoleonov pokret, ki je bil za individualizacijo narodov to, kar je pomenila francoska revolucija za individualizacijo posameznika. Mali narodi smo prišli v tem procesu 100 let pozneje na vrsto nego veliki zapadni narodi — in v tem je pomembna razlika. V svetovni vojni in revoluciji tedaj ni šlo predvsem za osvoboditev narodov; narodnostni moment je bil zgolj postranski činitelj. V 19. stoletju so se razvile ogromne gospodarske sile velekapitalizma, pa samo deloma v okviru narodov, v največjem delu so segale preko meja lastnega naroda, razširjajoč se često po vsem svetu. Velesilam je šlo v svetovni vojni za obvladanje svetovnega položaja — svetovnega trga — ne pa za osvoboditev malih narodov, o čemer najbolj pričajo okrnjene meje in dejanska usoda narodne samoodločbe. Konec vojne pomeni začetek socialne revolucije, ki se v glavnem tudi ne briga za narodnostne meje.

Tako, kakor je šlo in gre politično in gospodarsko udejstvovanje zapadnih narodov daleč preko meja lastnega naroda, se tudi kulturne sfere vpletajo druga v drugo. Po mojem globokem prepričanju se noben narod ne more več odreči kulturnim ali gospodarskim impulzom drugih narodov; vedno mora spoznavati njih pridobitve in jih asimilirati, ker se sicer narodno telo bolj in bolj suši in izgublja prilagoditveno sposobnost. Tudi A. Lajovic vidi višje

oblike človeškega sožitja, ki gredo preko narodnostnih meja; da pa mu niso dovolj jasne njih konture, je kriv njegov lokalni, preozko zajet vidik. Za male narode bi bilo pogubno, če bi prezirali svetovni položaj, ki računa vedno manj z mejami posameznih narodov. Dokler nismo narodno docela konsolidirani, moramo napeti vse življenske sile, da dohitimo na vseh poljih bolj razvite romanske in germanske narode. Individualizacija našega naroda naj se tedaj ne vrši po načelih delne izolacije. Moderno gospodarstvo podira vse umetno postavljene plotove in težko kaznuje izolirane narode.

Otresimo se eksperimentiranja. Preden smo si ustvarili dovolj novih virov in novih stikov, ne odrežimo naroda od dosedanjih kulturnih in gospodarskih stikov, ki se nam zdé za narodov razvoj neobhodno potrebni.

Če bomo začeli na vseh straneh graditi nove mostove k Hrvatom, Srbom, Rusom, Čehom in Francozom, se bodo docela avtomatično demontirali členi starih mostov k drugim kulturam. Tako zahteva organičen razvoj življenja posameznika in narodov — po sedanjem svetovnem položaju pa drugega razvoja ni, ali ga ne bi smelo biti!

Take so torej naše splošne smernice, ki pa jih nikakor ne smemo ozko-srčno tolmačiti. Očrtal sem, kako gledamo mi, ki se zbiramo okoli Ljudske univerze v Mariboru, na časovne probleme in v čem se razhajamo z ekstremno individualističnim pojmovanjem narodnosti, ki ga zastopa A. Lajovic. Naše stališče, ki se izreka zoper kulturno izolacijo našega naroda, pa ne pomeni, da niso potrebne življenju našega naroda nove smeri in da mu ne smemo iskati kulturne hrane, ki bo boljša kakor dosedanja. A najprej mu jo moramo dati, šele potem lahko porušimo dosedanje zanj manj primerne vire in stike.

S tega vidika se mi ne zdi škodljivo, če se prirejajo v Mariboru od časa do časa in z vsopreznostjo take nemske prireditve, ki utegnejo dati nam samim krepkih kulturnih impulzov, ki jih iz domače narodne sfere za sedaj še ne dobivamo. Nikakor se ne bojim, da bi moglo to kakorkoli zmanjšati našo narodno samozavest. Nasprotno sem mogel opaziti, da je ni moglo nobeno predavanje bolj dvigniti od onega, ki nam ga očita A. Lajovic, namreč predavanja svetovnoznanega umetnostnega zgodovinarja dr. Strzygowskega, ki je s tako prepričevalnostjo opozarjal na neprecenljivo vrednost naših domačih umetnin ter proslavljal našega Meštrovića kot najgenijalnejšega umetnika. Kulturni greh bi bil, če se ne bi dali duševno obogatiti od take kapacitete, ki ima v Mariboru svojo drugo domovino.

(Konec prih.) — Janko Kukovec.

Malo pojasnila. — Moje glose o izvajanju Beethovnovе «Devete», priobčene v aprilski številki «Ljubljanskega Zvona», niso bile mišljene kot kritika izvestne izvedbe tega dela; bile so osebni vtisi, ki sem jih zbral iz mnogih govoric, ki so krožile o priliki obeh izvedb, iz člankov in recenzij — in logično, da sem na vse to reagiral, ker sem se čutil — kot dirigent enega izmed dveh koncertov — prizadetega. Te glose so bile namenjene tistim, ki se zanimajo za razvoj naše reprodukcije simfonične glasbe; mislil sem si pač, da se bodo ti oglasili in razpravljali javno in odkrito o tem vprašanju. Oglasil se je pa samo dr. Čerin — in zdi se, da globoko užaljen v svoji samozavesti in morda v svesti si, da je za to edino poklican! — ter se lotil — najbrže zato, ker ni mogel ovreči mojih ugotovitev v omenjenih glosah — moje izvedbe «Devete».

Morda zato, da bi zbudil pri neinformiranih in nekritičnih osebah vtis, da je moja izvedba tudi v podrobnostih slaba (da je po koncepciji zgrešena,

pokolenjem razburila našo javnost z dotlej nepoznano strastjo, mnogo umlji-
vejši. Za ocenitev in afirmacijo še neostarele umetniške tvornosti četvorice
impresionistov-veteranov je pa tudi ta pregled nudil dovolj zanimivega
gradiva.
K. D o b i d a.

Ljudska univerza v Mariboru in »Zamišljeni pogledi na naše kulturno
življenje« A. Lajovica. — (Konec.) Takisto se mi ne zdi škodljivo, da so igrali
nemški umetniki v našem krogu francosko, rusko in enkrat celo nemško
godbo. Našemu glasbenemu svetu so se dali na ta način novi, krepki im-
pulzi, ki nas vnemajo za vedno večje oblikovanje lastne individualnosti. —
A. Lajovic slabo sodi o našem narodu, če misli, da bodo take prireditve
potlačile našo samozavest. Vsi vemo, da smo mlad narod, ki se mora še
veliko učiti in mnogo sprejemati, to pa nas mora vzpodbujati le k novim
naporom, ki bodo naše lastne moči stopnjevali in nas končno tudi indivi-
dualizirali, kolikor bo to še sploh mogoče v sedanjem, vedno močnejšem
mednarodnem življenju. Gre pa tudi za praktične momente. Kako radi bi
bili prepustili izvajanje čeških, ruskih ali francoskih glasbenih komadov
Ljubljančanom ali Zagrebčanom. A Ljubljana nam ni nudila nobene pomoči,
med tem ko so zagrebški umetniki za nas mnogo predragi. Brez nemške
pomoči se vse te prireditve sploh ne bi mogle vršiti
in se moramo vprašati: Ali je boljše izvršiti s tujcem kako kulturno dejanje
v lasten prid, ali pa čakati na domačine, ki ti često niti ne odgovoré na pri-
jazno vabilo k sodelovanju?

Brez dvoma bi se mogla izvršiti ostrejša individualizacija našega naroda
po nekoliko izkonstruiranem načrtu A. Lajovica, a poplačati bi morali tak po-
izkus s splošnim nazadovanjem na kulturnem in gospodarskem polju. Po takem
načrtu bi morda šlo pred sto leti, a sedaj ne več. Smo zdrav in krepak
narod, ki se ne ustraši mednarodne tekme. Mnogo smo se naučili od naših
bratov Čehov, sledimo jim tudi v vzornem, popolnoma modernem urejevanju
naših mednarodnih razmer.

Resnična slabost bi bila, če bi jih urejevali iz ressentimenta, ki bi bil
pravo suženjsko čuvstvo. Mi sprejemamo Nemce iz čuvstva naše moči, iz
samozavesti — ne pa iz naivnosti in slabosti. — Glede naše nove
kulturne orijentacije pa se strinjam popolnoma z rezultati A. La-
jovica, seveda vedno v luči ideološkega dela svojega od-
govora.

Škoda, da se ni seznanil A. Lajovic nekoliko natančneje z našim do-
sedanjim delom. Prepričan sem, da bi drugače sodil o nas.

Po prevzemu predsedstva »Ljudske univerze« je bila moja prva skrb, da
navežem kar najožje stike s sorodnimi institucijami najprej v Sloveniji, v
trdnem prepričanju, da podvoji vzajemno delo uspeh našega pokreta. Odziv
je bil povsem negativen. Nato sem iskal pomoči pri francoskih in čeških
krogih. Na srečo so imeli le-ti znatno več umevanja za naša stremjenja nego
naši domači ljudje. Na tej podlagi smo zasnovali in izvedli pred tremi leti
velik ciklus znanstvenih in umetniških prireditev iz slovenskega in češkega
kulturnega sveta (iz vsakega po 10 do 12 prireditev), pred dvema letoma iz
ruskega (zelo uspelo!) in francoskega, a letos smo absolvirali hrvaški ciklus,
ki je trajal dva in pol meseca. Za prihodnje leto se pripravlja srbski ciklus.
V namenu, da bi navezali kar največ o s e b n i h stikov, smo vabili ljubljanske
in zagrebške znanstvenike in umetnike; srečo smo imeli letos posebno s Hrvati.
Pripravljamo še poučen izlet v Zagreb in na Plitvička jezera. Vrhu tega smo

prirejali vsa ta leta strokovne tečaje iz slovenščine, srbohrvaščine, ruščine in domoznanstva. — To so glavni stebri, na katere smo naslonili naš «kulturni dom». Mislim, da govori ta zgradba jasno in glasno o smernicah našega narodno-kulturnega dela. Katera druga kulturna institucija v Jugoslaviji se je tako hitro in odločno opredelila za novo orijentacijo, za medsebojno duševno zблиžanje in poznavanje Srbov, Hrvatov in Slovencev in za navezovanje čvrstih vezi z evropskimi kulturami, ki so nam bile doslej bolj ali manj zaprte? Ali ni naša kulturna orientacija pravilna in nismo li odločno in neomahljivo delovali v njenem pravcu?

Mislim, da se z A. Lajovicem popolnoma strinjava v osnutku našega kulturnega programa — do ene točke! Jaz stojim trdno na stališču, da ne smemo rušiti starih mostov, preden nismo zgradili novih. Sem za *evolucijo*. A. Lajovic pa je *revolucionar*, zaradi tega krožijo njegove misli tudi vedno okoli revolucije! On podira staro, še preden je pričel graditi novo hišo.

Tudi jaz želim od srca, da bi se kar najbolj zmanjšal nemški vpliv na naš narod, a nadomestiti ga moramo z vplivi sorodnejše kulture, ker bi s popolno izolacijo zmanjšali svoj kulturni standard, mesto da bi ga zvišali. Za kolikor pa kulturno nazadujemo, za toliko se večja naša vsestranska odvisnost. Glede zmanjšanja nemškega vpliva bi nam morala ponuditi svojo pomoč predvsem Ljubljana, naše narodno-kulturno središče. Moram pa konstatirati, da ne stori v tem pogledu svoje dolžnosti. Z njene strani dobimo kaj malo impulzov, pa še ti so večinoma v obliki kritike!

Še eno moram pripomniti: Slušatelji «Ljudske univerze» se rekrutirajo skoraj izključno iz inteligence, za njo pa ne pomeni nemško predavanje nič drugega kot nemško čtivo. Vsi smo si edini, da moramo vpliv tega čtiva po možnosti zmanjšati, vendar pa tako, da ga nadomestimo z drugim primernejšim. To velja tudi za predavanja.

Slej ko prej pa moramo zastaviti svoje najboljše moči k smotru, ki se mi zdi v vrsti kulturnih nalog najbolj pereč: k intenzivnemu in smotrenemu kulturnemu sodelovanju dveh največjih slovenskih mest: Ljubljane in Maribora.

Janko Kukovec.

✓ **Luksuzen ponatisk nemškega Prešernovega «Krsta».** Pennov nemški prevod Prešernovega «Krsta pri Savici», ki je prvič izšel spomladi leta 1866. v podlistkih Triglava, je kot samostojna brošura doživel maja leta 1923. v Leipzigu nov luksuzen natisk.*

Ideja, načrt in izpeljava najnovejšega nemškega Prešernovega «Krsta pri Savici» je delo našega rojaka akademičnega grafika Stanka Deua kot praktična vaja pri profesorju Georgu Belwe-ju na državni akademiji za grafične umetnosti in knjigotisk v Leipzigu.

Knjiga malega kvart-formata, rebrastega antičnega (težkega) papirja, se odlikuje zlasti po okusni kompoziciji dvobarvnega tiska iz stare Schwabacherjeve pisave, in sicer z rdečimi inicijalkami iz dvojnega cicera, ter z vsem ostalim v črnem iz tercije; naslovna stran istega stila ima v sredini ličen črn lesorez.

Silva Trdina.

* Delo, ki ni namenjeno razprodaji, je izšlo le v 20 eksemplarih, izmed katerih sta ohranjena dva v Leipzigu, in sicer eden v študijski biblioteki, eden pa na državni akademiji za grafične umetnosti in knjigotisk. Izvod, ki je v mojih rokah, nameravam o priliki izročiti študijski knjižnici v Ljubljani.